

Серкіз В.Б., студентка 2 курсу,
факультету № 2 НАВС *Науковий*
керівник: Камінська Н.В., професор
кафедри гуманітарних та
загальноправових дисциплін факультету
№ 2, доктор юридичних наук, професор

Проблеми притягнення до міжнародно-правової відповідальності посадових осіб держав та міжнародних організацій

Проблема відповідальності в міжнародному праві безпосередньо пов'язана з функціонуванням міжнародного права, зміцненням міжнародного миру і правопорядку. Це один з найдавніших інститутів міжнародного права, однак, незважаючи на його постійне практичне застосування й удосконалення, правові норми цього інституту не кодифіковані, і тому він ґрунтується, як правило, на застосуванні звичаєвих норм, що склалися на базі прецедентів і судових рішень. Не однозначні погляди вчених і на саме визначення міжнародної відповідальності. Одні її розуміють як специфічний обов'язок порушника відшкодувати заподіяний ним збиток, інші як реалізацію санкцій відносно суб'єкта, який порушив свої міжнародні зобов'язання, треті - як комплексне утворення, що включає одночасно обов'язок порушника і реалізовані відносно нього санкції. Усі ці погляди в однаковій мірі користуються підтримкою в міжнародно-правовій доктрині.

Міжнародно-правова відповідальність - це сукупність правових відносин, що виникають у зв'язку з правопорушенням, вчиненим якою-небудь державою чи іншим суб'єктом міжнародного права, чи через збитки, заподіяні однією державою іншій у результаті неправомірної діяльності. В одних випадках ці правовідносини можуть стосуватися безпосередньо тільки держави-правопорушниці і постраждалої держави, в інших - можуть торкатись прав й інтересів усього міжнародного співтовариства.

Цілі відповідальності:

- 1) утримати потенційного правопорушника від вчинення правопорушення;
- 2) спонукати правопорушника належним чином виконати свої зобов'язання;
- 3) забезпечити потерпілому компенсацію за завдану йому матеріальну чи моральну шкоду;
- 4) вплинути на майбутню поведінку сторін з метою добросовісного виконання ними своїх зобов'язань.

Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності можуть бути тільки держави. Фізичні і самостійні юридичні особи не несуть такої

відповідальності за звичайні правопорушення, оскільки в цих випадках відповідальність є цивільно-правовою.

Слід мати на увазі, що на практиці поведінка суб'єктів міжнародного права виражається в діях їхніх органів і посадових осіб, що виступають саме в цій якості. Але держава за їхні дії відповідає в повному обсязі й, у принципі, всім національним надбаням. Отже, у сфері міжнародно-правової відповідальності держава розуміється як єдине ціле, незалежно від того, який її орган, посадова або інша уповноважена особа вчинили діяння, що кваліфікується як правопорушення. Причому дії посадових осіб спричиняють відповідальність для держави незалежно від того, чи діяли ці особи в межах своїх повноважень або вийшли за ці межі. Але якщо особа діяла як приватна, держава за її дії відповідальності не несе, хоча ця особа займає певну державну посаду, носить певний титул або звання. Прикладом тут може слугувати поведінка особи, яка має дипломатичний ранг, що, знаходячись на відпочинку в третій державі, допустила образливі висловлення щодо глави цієї держави. У цьому випадку вона може відповідати лише як приватна особа, за поведінку котрої її держава відповідальності не несе.

У ХХ ст. у результаті науково-технічного прогресу з'явилися види діяльності держав, які не суперечать нормам міжнародного права, однак можуть мати непередбачені наслідки і завдати шкоду третім державам. Прикладом такої діяльності може бути експлуатація повітряного транспорту, атомного промислового і наукового обладнання, штучних космічних об'єктів. У доктрині та практиці міжнародного права широке визнання здобула концепція, відповідно до якої держава, що заподіює таку шкоду, зобов'язана її компенсувати, незважаючи на те, що жодного правопорушення вона не вчинила. Зобов'язання, пов'язані з компенсацією цієї шкоди державою-заподіювачем, одержали назву «абсолютна відповідальність».

Міжнародні міжурядові організації як суб'єкти міжнародного права відіграють дедалі більш активну роль у міжнародних відносинах. У зв'язку з цим виникає питання: чи несуть відповідальність міжнародні організації і яким чином? Оскільки міжнародні організації мають неоднаковий обсяг міжнародної правосуб'єктності, що фіксується в їхніх установчих актах, то характер і обсяг відповідальності в них буде різний. Відповідальність міжнародної організації впливатиме з факту порушення її органами і посадовими особами статутних положень організації та загальних норм міжнародного права. У практиці ООН були випадки визнання цією організацією відповідальності за дії, скоєні особами зі складу збройних сил ООН. У зв'язку з цим можна згадати угоди ООН, укладені в 1965-1967 рр. з деякими державами про відшкодування збитків, заподіяних громадянам цих країн і їхньому майну під час проведення операцій збройних сил ООН у Конго.

На міжнародній арені міжнародна організація діє через свої органи та посадових осіб, тому фактично міжнародні правопорушення можуть скоювати саме вони. У цьому випадку може виникнути подвійна відповідальність організації. По-перше, перед державами-членами за порушення посадовою особою або органом організації статутних положень, і, по-друге, перед

міжнародним співтовариством у цілому у разі порушення норм загального міжнародного права. У доктрині міжнародного права є думка, що у принципі до міжнародних організацій застосовні всі форми політичної відповідальності, які не суперечать специфіці їхньої міжнародної правосуб'єктності.

Нині у міжнародній практиці проблема відповідальності міжнародних організацій вирішується переважно у площині компенсації матеріального збитку. Так, у низці угод стосовно космосу : Договорі «Про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла» 1967 р.; Угоді «Про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір» 1968 р.; Конвенції «Про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами» 1972 р., є норми, що встановлюють відповідальність міжнародних організацій і держав, які беруть участь у них, за шкоду, що є результатом космічної діяльності.

Оскільки міжнародні організації часом не можуть самостійно компенсувати заподіяний ними збиток, виникає питання про необхідність солідарної відповідальності як самої організації, так і держав-членів. Такий вид відповідальності, зокрема, передбачений ст.5 Конвенції «Про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами» 1972 р. Специфіка діяльності міжнародної організації може призвести до заподіяння матеріальної шкоди її посадовим особам, майну і приміщенням. У цих випадках міжнародна організація може виступати суб'єктом міжнародних претензій до заподіювачів. Це підтверджено в консультативному висновку Міжнародного Суду ООН від 11 квітня 1949 р. «Про відшкодування збитку, який було завдано на службі ООН».

Стаття 3 встановлює загальні принципи, відповідно до яких кожне міжнародно-протиправне діяння такої організації спричиняє міжнародну відповідальність. Міжнародно-протиправне діяння міжнародної організації має місце, коли будь-яке поведження, що полягає в дії або бездіяльності: а) присвоюється міжнародній організації (за загальним правилом про присвоєння поведження міжнародній організації, поведження органу чи агента міжнародної організації при виконанні функцій вказаного органу чи агента розглядається як діяння такої організації за міжнародним правом, незалежно від місця, що займають цей орган чи агент у структурі організації, ст. 4); б) порушенням міжнародно-правового зобов'язання (має місце, коли діяння міжнародної організації не відповідає тому, що вимагає від неї це зобов'язання, незалежно від походження або характеру).

Отже, міжнародно-правова відповідальність - це визначена нормами міжнародного права відповідальність суб'єктів цього права, що настає за вчинення міжнародно-правового делікту. Міжнародна організація може нести відповідальність як із міжнародного приватного права, так і по внутрішньому праву держав. У цьому випадку відповідальність міжнародної організації залежить від визнання її правоздатності на території держави на підставі установчого акту або угоди з державою на її штаб-квартирі або представництві.

Розвиток інституту міжнародно-правової відповідальності, міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб змушує порушити питання про перспективи відповідальності за злочини агресії президента В. Путіна та його оточення, а також осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Погоджуємось, що керівництво РФ несе відповідальність за заохочення, потурання, сприяння або невжиття запобіжних заходів проти вчинення цих злочинів) [4]. З огляду на це потребують визначення конкретні інституційні механізми, які мають бути використані при цьому (Міжнародний кримінальний суд, міжнародний трибунал ad hoc тощо).

Список використаних джерел

1. ^д^дальна кримінальна відповідальність у разі шрушення міжнародно-правових шрм, гп,о стосуються захисту культурних щнштей / . - 2006. - №1.
2. Катеринчук М.К. Відповідальність за збитки, спричинеш швітряними суднами третім особам на поверхні: міжнародно-правові питання// Трансмртне право, - К., 2005.
3. ^о міжнародну відповідальність за ш^ду, завдану космічними об'єктами: Конвенція ООН 1972 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Задорожній О.В. Міжнародне право у відносинах України та Російської Федерації: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11 - міжнародне право/ О.В. Задорожній; Київ. націон. універ. імені Тараса Шевченка. - К., 2015. - 594 с.